

Een e-mail vol herinneringen

Ze straalt. Een roodverbrande neusbezet het midden van de afbeelding, witte velletjes langs de rugzakbanden op haar schouders. Het groen van de rijstvelden spat van het papier af. ‘Lieve opa, Indonesië is te gek!’

Ids legt de uitgeprinte email naast zich neer zonder te hebben gelezen wat Lisa hem verder schrijft. Hij ontwijkt de verbaasde gezichten om hem heen, schuift zijn stoel naar achteren en staat zo snel op dat het hem duizelt. ‘Iemand nog koffie?’ Het antwoord wacht hij niet af.

In de keuken leegt Ids met drie harde tikken het filter in de vuilnisbak. Zijn keel is droog, de dikke brok slikt hij met moeite in. Als hij zijn handpalmen breeduit op het aanrecht plaatst voelt hij het bloed in zijn oren gonzen.

Achttien jaar is zijn kleindochter Lisa nu. Zeven jaar ouder dan hij was, toen hij met zijn zus de tuin in rende om te zien waar het gejoel vandaan kwam. Zwaaiende blote armen, getjirp van kevers, de vochtige lucht die zijn huid klam maakt. Ze moeten op hun tenen staan om tussen de varens heen te kijken in de richting van het lawaai. Ids ziet mannen met groene uniformen en hoge petten, één van hen draagt een brede zonnehoed die een schaduw over het bleke gezicht werpt. ‘De Jappen’, sist zijn zus. Ze trekt aan zijn arm, wil hem het zicht ontnemen, maar Ids weet haar af te weren en blijft gebiologeerd staren naar de tientallen mannen die in een stoet naderbij marcheren. ‘Jappen’, prevelt hij haar na, en terwijl hij met zijn tong proeft aan dat opwindende woord probeert hij zich voor de geest te halen wat het ook weer betekent. Zijn vader noemde het laatst ook, dat weet hij zeker, maar wat zei hij er ook weer over? Dan is er plotselingde gebiedende stem van zijn moeder en draait hij zich met tegenzin om naar het witte huis met de ventilators aan het plafond die nooit stil staan. Voor de deur staat een vreemde zwarte auto geparkeerd.

De koffiekan trilt zo hevig in zijn hand dat het grootste gedeelte van de straal uit de kraan tegen de buitenkant afkaatst, Ids met kleine druppeltjes koud water in het

gezicht sproeiend. Hij moet de kan neerzetten in de wasbak om hem zonder morsen te vullen. Klam zweet ligt als een filter over zijn voorhoofd.

Wat is er met hem aan de hand? Hij maant zichzelf in gedachten tot kalmte. Rustig ademen, nu. Hij zet gewoon koffie voor zijn vrouw en hun zoon, niets bijzonders, zo gaat dat elke zondag.

Toch is er iets veranderd. Hij weet het, voelt het, kan er vandaag niet langer omheen. Jaren dacht hij niet meer aan Indië, maar sinds hij weet dat de wereldreis van Lisa haar langs Indonesië zal leiden zijn die oude flarden terug. Onrustige, bedreigend bekende beelden van toen, van daar, trekken aan hem voorbij. Papieren vliegers die hij met zijn buurjongens oplaait, hoog boven het gras. Rijpe guave die langs zijn kin sijpelt. Bloemen, witte, zo groot als je hand. Hij ruikt zichzelf opnieuw, de geuren van Java. *Kretek*. Gember. De rode peper die de kokkin in haar vijzel vermaalt en die vanuit de wok-pan via scherpe wolken op zijn longen slaat. En daardoorheen, steeds weer, hoe graag hij die lucht ook voor eeuwig was vergeten: het mengsel van stank, verrotting, modder.

In het jongenskamp was Ids alleen. Zijn ouders en zus waren door de zwarte auto ergens anders heen gebracht; niemand vertelde hem waarheen. Ids sliep tussen negentien magere jongens in een houten hok waar het regenwater doorheen hoosde tijdens hevige regenbuien. Om hen heen andere barakken en méér jongens – bijna allemaal hadden ze spillepoten, de meesten waren een kop groter dan hij.

Daaromheen, aan de randen van het terrein, een schutting van gevlochten bamboe.

Twee keer per dag was er appèl. Als de Jap kwam, moest Ids diep buigen en zijn nummer roepen. 25654! Steeds schalden er mindernummers over het terrein. De eerste dag miste er één, toen drie, op de ergste dag zeventien. Hij en de jongens uit zijn barak hielden de dagelijkse stand bij door met een steentje strepen in hout te krassen.

Ids kreeg de opdracht om lijken te vervoeren. De eerste keer dat hij een kist droeg met daarin het levenloze lichaam van een jongen liet hij het gewicht bijna van zijn

schouder vallentoe er vocht tussen de kieren van het hout door langs zijn pols naar beneden sijpelde. Hij leerde dat hetoedeemvocht was, een waterige substantie dat de benen van jongens eerst deed opzwellen en dathun lijven na hun dood deed leeglopen als een lek gepriktewaterballon. Later walgde Ids ook daar niet meer van. Hij telde alleen nog het aantal voetstappen dat hij moest zetten van de laad plek tot de begraafplaats. Vijfhonderddrieëndertig waren het er, soms één of twee meer, maar nooit minder.

‘Je hebt járen geroepen dat je je meer thuis voelt in Indië dan in Nederland. En nu bekijkt je kleinkind jouw *roots*, en dan wil jij niets weten van haar avonturen?’ Paula. Hij heeft zijn vrouw niet aan horen komen. Nu kijkt ze hem met een verwijtende blik aan vanuit de deuropening, haar kiezen op elkaar geklemd, een dienblad met lege koffiekopjes in haar handen. Haar stem houdt het midden tussen fluisteren en schreeuwen.

Ids neemt het blad van haar over, gebaart met zijn kin in de richting van het druppelende koffiezetapparaat. ‘Ik zet koffie voor ons bezoek, schat, ik gedraag me gewoon als een goede gastheer. Lisa’s bericht kan ik straks ook nog wel lezen’. Zijn antwoord klinkt bozer dan hij wil. Hoe kan hij het haar uitleggen? De vanzelfsprekendheid waarmee zijn kleindochter de wereld overvliegt verbaast hem, maakt hem zelfs enigszins jaloers. Lisa lijkt zich overal thuis te voelen; Ids voelt zich nooit ergens op zijn plaats. Paula knijpt haar ogen tot spleetjes en doorbreekt hun stilzwijgen met een zucht - maar ook zij zegt niets. Als ze wegloopt blijft hij achter in een ruimte die gevuld wordt door het gepruttel van het koffiezetapparaat.

Ids kijkt zoekend om zich heen in de keuken en ontdekt het potje suiker op een plank aan de muur. In de kopjes van hemzelf en zijn zoon lepelt hij suiker; Paula drinkt de hare bitter. Tijdens het roeren voelt Ids zich rustiger worden. Misschien overdrijft hij. Hij voelt zich immers op zijn gemak op déze plek? De keuken is zijn favoriete ruimte in huis, vooral door het uitzicht op de uitgestrekte poldervelden. Ids kijkt er vaak naar tijdens het koken. In zijn woning geen bamboe, geen wajangpoppen, geen

Javaanse kunst aan de muur, geen herinneringen. Indië is thuis niet meer.
Nederland, dit huis, deze keuken, hier is waar hij hoort.

Paula had trouwens wel gelijk, zo-even. Ooit wilde hij inderdaad terug. Nadat hij herenigd werd met zijn ouders en zus in Nederlandvoelde Ids nog jarenlang een hevig terugverlangen naar dáár. Hij miste het klaterende geluid van water uit het riviertje waar hij met zijn buurjongens vissen ving met zijn blote handen. Hij dacht weemoedig aan de felle zon, aanhoe die 's middagsbrandde op je huid tot je er slaperig van werd. Zeurde zijn moeder gek om de avocado en gecondenseerde melk die hier niet verkrijgbaar bleken.

Onverdraaglijk, vond Ids zijn eerste periode in Nederland. De donkerte die al aan het eind van de middag intrad, de schoenveters die je tenen afknelden, de saaie avonden in het kleine rijtjeshuis. Maar het ergste was de school.

Ze geloofden hem er niet. Zeiden dat Ids nooit honger kon hebben geleden op een vruchtbaar eiland als Java. Dat ze hier bloembollen aten, of hij dat soms wel wist, dat er bosjes Nederlanders waren doodgevroren. Zijn klasgenoten snoeven van minachting als hij vertelde dat het óók erg was geweest in Indië.

Niemand van hen wilde horenhoe *buburatji*¹aan je tong plakte. Hoe de Jappen tegen hem schreeuwden. En toen hij in opstand kwam tegen de harde liniaal van de docent op zijn vingers (“Het is hier geen jappenkamp!”) werd hij van school gestuurd. Vijftien was hij, en overdag zwierf hij over straten die hij benauwend smal vond. Praten met voorbijgangers deed hij niet. Hij voelde intuïtief aan dat hij het van hun verhalen nooit zou kunnen winnen, dat het onmogelijk was om voldoende bewijs aan te voeren over wat hij had gezien of beleefd. Ids hield zich voortaan stil. Tegen de tijd dat hij trouwde met Paula leek Indië nog slechts een vage droom.

Tot Lisa hem overal weer aan herinnerde.

¹Kampjargon voor stijfselpap van Asiameel

Ids recht zijn rug, draait met de koppen van zijn schouders om ze te ontspannen. Uit een trommel neemt hij drie stroopwafels en legt ze op een schoteltje op het dienblad. Hij tilt het blad met twee handen op, werpt nog een snelle blik op de poldervelden terwijl hij de keuken uitloopt. Dan duwt hij met de hak van zijn schoen de deur met een harde klap achter zich dicht.